

نوع داده ها و عملگرهای روی آنها

به مجموعه ای از قوانین و عملگرها که امکان پردازش جداول را فراهم می سازند، جبر رابطه ای می گویند

نوع داده ها در جبر رابطه ای فقط رابطه است، یعنی ورودی و خروجی تمامی عملگرها رابطه می باشد.

عملگرها در جبر رابطه ای را می توان به چهار دسته تقسیم کرد:

$\left. \begin{array}{l} 1- \text{گزینش (Select, restrict یا } \sigma \text{)} * \\ 2- \text{پرتو (project یا } \Pi \text{)} * \end{array} \right\}$	1- عملگرهای ساده

$\left. \begin{array}{l} 1- \text{اجتماع (} \cup \text{)} * \\ 2- \text{اشتراک (} \cap \text{)} \\ 3- \text{تفاضل (} - \text{)} * \end{array} \right\}$	2- عملگرهای مجموعه ای

$\left. \begin{array}{l} 1- \text{ضرب دکارتی (} X \text{)} * \\ 2- \text{پیوند طبیعی (} \infty \text{)} \\ 3- \text{نیم پیوند (} \propto \text{)} \\ 4- \text{پیوند شرطی (} X_{\theta} \text{)} \\ 5- \text{فرا پیوند} \end{array} \right\}$	3- عملگرهای پیوند

$\left. \begin{array}{l} 1- \text{نامگذاری (} \rho \text{)} * \\ 2- \text{شیفت} \\ 3- \text{انتساب} \\ 4- \text{جایگزینی، (} \leftarrow \text{)} \\ 5- \text{تقسیم (} \div \text{)} \end{array} \right\}$	4- عملگرهای دیگر

عملگرهای اصلی:

عملگرهائی هستند که جهت انجام یک سری از عملیات نیاز به آنها ختمی است (آنهائی که علامت ستاره خورده اند)
عملگرهای غیر اصلی عملگرهائی هستند که آنها را به کمک عملگرهای اصلی میتوان انجام داد و جهت سهولت کار هستند.

دامنه (Domain): مجموعه مقادیری است که یک صفت خاصه می تواند اتخاذ کند. به عنوان مثال اگر یک صفت خاصه از نوع **Integer** دو بایستی باشد مقادیری که می تواند اتخاذ نماید 32768 الی 32768- می باشد (دامنه)

رابطه: زیر مجموعه ای است از ضرب دکارتی چند دامنه

$$\{1,2,3\} \times \{4,5\} = \{(1,4), (1,5), (2,4), (2,5), (3,4), (3,5)\}$$

مثال:

$$R = \{ (1,5), (2,4), (3,4) \}$$

R یک رابطه است:

مثال: اگر داشته باشیم D1: Integer و D2: String آنگاه هر مجموعه ای که عضو هایش زوج های مرتب (D1, D2) باشند یک رابطه است. بهترین راه نمایش و پیاده سازی رابطه به وسیله جدول است.

D1: String	D2: Integer
علی	10
رضا	20
...	...

تاپل: به هر کدام از سطر های جدول یک تاپل گویند

تاپل (Tuple):

به عضو (3,4) از رابطه R (بالا) یک تاپل گویند. پس تاپل به اعضاء رابطه گفته می شود. به عبارت دیگر تاپل مجموعه ای است از مقادیر صفات خاصه.

کار دینالیتی رابطه: تعداد تاپل های رابطه در یک لحظه از حیات آن، کار دینالیتی رابطه نام دارد و در طول حیات رابطه متغیر است.

تناظر بین مفاهیم رابطه ای و مفاهیم جدول:

رابطه = جدول	درجه = تعداد ستون ها
تاپل = سطر	کار دینالیتی = تعداد سطر ها
صفت = ستون	میدان = مجموعه مقادیر ستون

کلید:

صفت خاصه یا ترکیبی از صفات خاصه که در تمام تاپل های یک مجموعه منحصر به فرد باشد.

ابر کلید (Super Key:s.k)

یعنی هر ترکیبی از صفت ها که خاصیت کلید داشته باشد. این تنها نوع کلید است که الزاما خاصیت حداقلی (Minimality) نیست. یعنی زیر مجموعه ای از آن هم ممکن است کلید باشد. مثلا «شماره دانشجویی» و «نام دانشجو-شماره دانشجویی» هر دو ابر کلید هستند.

کمینگی اجزائی (Minimality):

یعنی اگر صفت خاصه ای یا ترکیبی از صفات خاصه کلید باشند، هیچ زیر مجموعه ای از آنها (به جز زیر مجموعه ای که مساوی خودشان باشد) کلید نباشد. به عبارت دیگر با حذف هر یک از اجزاء A_i ، A_j و... A_k ، یکتائی مقدار از بین می رود.

کلید کاندید (Candidate Key:C.K):

کلیدی است که دارای خاصیت Minimality است. یک رابطه ممکن است چند کلید کاندید داشته باشد

کلید اصلی (Primary Key:P.k):

کلید کاندیدی است که توسط طراح بانک انتخاب و معرفی می شود. هر رابطه ای متما کلید اصلی دارد، چون هر رابطه ای حداقل یک کلید کاندید دارد.

کلید فرعی یا بدیل (Alternative:A.k):

هر کلید کاندید غیر از کلید اصلی را کلید فرعی می نامند. به عبارتی یکی دیگر از کلید های کاندید است که برای برخی کاربردها انتخاب می شود. طراح می تواند در شمای ادراکی هم کلید اصلی را معرفی نماید و هم کلید فرعی را.

به عنوان مثال اگر در بانک اطلاعاتی دانشجویان، شماره دانشجویی کلید اصلی باشد در صورتی که بخواهیم مشخصات دانشجویان را بر اساس نام نمایش دهیم، صفات نام و شماره شناسنامه می توانند جهت سهولت کار به عنوان کلید فرعی در نظر گرفته شوند.

کلید خارجی (Foreign Key:F.k):

کلید خارجی در رابطه ای مانند R_i ، صفت خاصه یا صفات خاصه ای است که در رابطه دیگر مانند R_j ، کلید اصلی یا فرعی باشد. کلید خارجی برای نمایش ارتباطات بین انواع موجودیت ها بکار می رود و تنها کلیدی است که مقدار آن می تواند Null باشد.

S#	P#	J#
S1	P1	J1
S1	P2	J1
S2	P1	J1
S1	P1	J2

در جدول روبرو (S#,P#,J#) کلید کاندید رابطه است. زیرا هیچ یک از صفات خاصه به تنهایی یا دو به دو یکتائی مقدار ندارند.

با آنکه نام دانشجو و شماره دانشجویی با همدیگر به صورت یکتا تمام دانشجویان را از یکدیگر متمایز می سازند ولی نام دانشجو در این بین زائد است و شماره دانشجویی برای این منظور کفایت می کند

لذا (نام و شماره دانشجویی) برای مجموعه دانشجویان کلید کاندید نیست. در این حالت به (نام و شماره دانشجویی)

ابر کلید یا Super Key گفته می شود.

مثال های این فصل بر مبنای جدول صفحه بعد ارائه می شوند.

pname	Office	esp	Degree	Clg#
میر شمس	4	کامپیوتر	فوق لیسانس	10
ابو طالبی	3	مواد	دکتری	6
قربانی	12	کامپیوتر	دکتری	10
اشرفی زاده	8	شیمی	دکتری	5
هاشمی اصل	10	کامپیوتر	فوق لیسانس	10
جلالی	5	برق	دکتری	7
شیدفر	3	ریاضی	دکتری	1
حسنی	2	ریاضی	دکتری	1
باهر مطلق	1	کامپیوتر	دکتری	10
زاکر	4	فیزیک	دکتری	2
مفتون	1	زبان	دکتری	3
صادقیان	3	صنایع	دکتری	4

Stud:

S#	Sname	City	avg	Clg#
71133848	ممدی	تهران	17.24	10
72130502	وکیل	اصفهان	14.06	10
72203305	علینقی زاده	مشهد	16.42	1
73120504	کمانی	یزد	17.56	4
73166801	احمدی	کرمان	15.44	5
74182532	پوادی	تهران	16.8	5
74209836	حسین زاده	تبریز	12.2	6

Crs:

C#	cname	unit	Clg#
10172	شبیه سازی	3	10
10174	مدار منطقی	3	10
12100	معارف 1	2	12
12564	ریاضی عمومی 1	4	1
51516	شیمی آلی	3	5
71203	کنترل فظی	3	7

Clg:

Clg#	clgname	city	pname
1	ریاضی	تهران	حسنی
10	کامپیوتر	تهران	باهر مطلق
11	معماری	یزد	نقره کار
2	فیزیک	مشهد	زاکر
3	زبان	مشهد	مفتون
4	صنایع	تهران	صادقیان
5	شیمی	تهران	اشرفی زاده
6	مواد	تبریز	ابو طالبی
7	برق	تهران	جلالی

sec:

sec#	c#	s#	term	pname	score
1724	10172	71133848	761	هاشمی اصل	14.5
1516	51516	74182532	752	اشرفی زاده	17
1747	10174	71133848	752	میر شمس	15.75
1747	10174	72130502	752	میر شمس	12.5
1748	10172	72203305	761	قربانی	16.25

عملگرگزینش:

گزینش سطر هائی از جدول را انتخاب می کند. نام جدول جلو علامت گزینش در پرانتز و شرط انتخاب زیر آن می آید. همه ستون های آن جدول در خروجی می آید.

مثال: تمام ستون های جدول دانشجو که شهر آنها کلمه یزد را نشان می دهد و شماره دانشکده آنها 4 است.

σ (Stud)
City = "یزد" ^ clg# = 4

دستور:

S#	Sname	City	avg	Clg#
73120504	کمانی	یزد	17.56	4

خروجی:

مثال: با استفاده از عملگر جبر رابطه ای دستوری بنویسید که مشفصات دانشجویان تهرانی را نمایش دهد.

σ (Stud)
City = "تهران"

S#	Sname	City	avg	Clg#
71133848	مهمری	تهران	17.24	10
74182532	جوادی	تهران	16.8	5

عملگر پرتو:

ستون هائی از جدول را انتخاب می کند و هیچ گونه شرطی اعمال نمی شود. در خروجی پرتو سطر های تکراری حذف می شوند. نام جدول جلو علامت پرتو در پرانتز و ستون های انتخاب شده زیر آن می آید.

مثال: ستون های شماره دانشجو، نام دانشجو و کد دانشکده دانشجو از جدول دانشجو.

$\Pi_{s\#,sname,clg\#}(stud)$

73166801	اهمیری	5
71133848	مهمری	10
72130502	وکیلی	10
72203305	علینقیزاده	1
73120504	کمانی	4
S#	sname	Clg#
74182532	جوادی	5
74209836	حسین زاده	6

City
تهران
اصفهان
مشهد
یزد
کرمان
تبریز

دستور: $\Pi_{city}(stud)$

فروبی:

از ترکیب گزینش و پرتو می توان اطلاعات بیشتری از جدول به دست آورد.

مثال: ستون های شماره دانشجوئی، نام، کد دانشکده و میانگین، دانشجویانی که معدل آنها بالای 15 است.

دستور: $\Pi_{s\#,sname,clg\#,avg}(\sigma_{avg > 15}(stud))$

دستور معادل: $\sigma_{avg > 15}(\Pi_{s\#,sname,clg\#,avg}(stud))$

S#	Sname	avg	Clg#
71133848	مهمدی	17.24	10
72203305	علینقیزاده	16.42	1
73120504	کمانی	17.56	4
73166801	احمدی	15.44	5
74182532	جوادی	16.8	5

عملگرهای مجموعه ای

عملگرهای اجتماع، اشتراک و تفاضل همان معنای خود در تئوری مجموعه ها حفظ کرده اند. ورودی هر کدام دو صفت و فروبی آنها یک رابطه است. روابط ورودی باید همتا (Same arity) باشند، یعنی

- تعداد صفت های دو رابطه (ستون های دو جدول) مساوی باشد.
- صفت ها به ترتیب دارای دامنه یکسان باشند.

به عنوان مثال دو رابطه $stud$ و $prof$ ، $same\ arity$ نیستند چون شرط دوم را ندارند.

مثال: دستوری بنویسید که لیست نام همه افرادی را که در دانشکده ها هستند را نمایش دهد.

حل: این افراد یا استاد هستند یا دانشجو. بنابراین باید نام دانشجویان و نیز نام اساتید را جداگانه لیست و سپس با هم اجتماع کرد. (اسامی تکراری حذف خواهد شد)

دستور: $\Pi_{sname}(stud) \cup \Pi_{pname}(prof)$

اگر R_1 کاردینالیتی n برابر R_2 برابر m باشد، آنگاه کاردینالیتی $R_1 \cup R_2$:

- حداقل زمانی است که یکی از رابطه ها زیر مجموعه دیگری باشد و برابر $\max(n, m)$ خواهد شد.

• حداقل زمان است که تا پل مشترک ندارند و برابر $n + m$ است

مثال: لیست نام اساتیدی که رئیس دانشکده نیستند.

حل: ابتدا نام اساتید را پیدا می‌کنیم و سپس نام روسای دانشکده‌ها را از آن تفریق می‌کنیم

دستور: $\Pi_{pname}(prof) - \Pi_{pname}(clg)$

pname
میرشمسی
قربانی
هاشمی اصل
شیر خمر

فروبی:

اگر کاردینالیته R_1 برابر n و کاردینالیته R_2 برابر m باشد، آنگاه کاردینالیته $R_1 - R_2$:

• حداقل زمانی است که $R_1 \subseteq R_2$ و برابر صفر است.

• حداقل زمانی است که تا پل مشترک ندارند و برابر n است

مثال: لیست اسامی اساتید و دانشجویان همدان.

حل: کافی است اشتراک اسامی دانشجویان و اساتید را پیدا کنیم، یعنی دستور: $\Pi_{sname}(stude) \cap \Pi_{pname}(prof)$

اگر کاردینالیته R_1 برابر n و کاردینالیته R_2 برابر m باشد، آنگاه کاردینالیته $R_1 \cap R_2$:

• حداقل زمانی است تا پل مشترک ندارند و برابر صفر است.

• حداقل زمانی است که $R_1 \subseteq R_2$ یا $R_2 \subseteq R_1$ و برابر $\min(n, m)$ است.

عملگرهای پیوند

الف: ضرب دکارتی

از گرانترین عملگرهای بانک رابطه ای است که زمان و فضای زیادی می‌خواهد و تا حد امکان باید از آن اجتناب کرد. حاصل ضرب دو رابطه، رابطه ای است که تا پل هایش از الحاق هر یک از دو تا پل دو رابطه بدست می‌آیند. به عبارت دیگر در $R_1 \times R_2$ ، هر سطر R_1 را پشت سر تمام سطرهای R_2 قرار می‌دهیم.

نکته: اگر جدول A دارای m سطر و n ستون و جدول B دارای p سطر و q ستون باشد. آنگاه $A \times B$ دارای تعداد $m \times p$ سطر و تعداد $n + q$ ستون خواهد داشت.

نکته: ضرب دکارتی در ریاضیات مجموعه‌ها خاصیت جابه‌جایی ندارد یعنی $(A \times B \neq B \times A)$ ولی در جبر رابطه ای چون ترتیب ستون‌ها مهم نیست، خاصیت جابه‌جایی دارد، یعنی $(A \times B = B \times A)$

ب: پیوند شرطی (ضرب دکارتی شرطی) (θ -JOIN)

این عملگر، زیر مجموعه ای است از ضرب دکارتی که شرط θ روی سطرهای آن اعمال شده باشد. ستون‌های فروبی معادل ستون‌های ضرب دکارتی است. در بعضی کتاب‌ها آن را به صورت X_θ نمایش داده اند که θ شرط مورد نظر می‌باشد.

مثال. نام و شماره درسی که توسط استاد قربانی ارائه شده است.

حل: نام و شماره درس در جدول "درس" آمده است. این جدول با جدول "استاد" ارتباط ندارد (هیچ کدام کلید خارجی در دیگری ندارد). اما با جدول "گروه درس" ارتباط دارد، پس می توان از پیوند شرطی این دو جدول استفاده کرد به صورت زیر.

$$\Pi_{cname, crs.c\#}^{(crs \times pname = \text{قربانی} \wedge crs.c\# = sec.c\# \text{ sec})}$$

C#	cname
10172	شبیه سازی

فروبی:

کلردینالیتی:

- حداقل زمانی است که هیچ شرطی نداریم $\min = 0$
- حداکثر زمانی است که تمام شرط ها باشند.

ج. پیوند طبیعی (natural join):

مشابه پیوند شرطی است با تفاوت های زیر

✎ خود بخود شرط تساوی روی همه ستون های همانم دو جدول اعمال می شود. یعنی فقط سطرهائی را از دو جدول انتخاب می کند، که همه ستون های همانم آن دو جدول مقادیر مساوی داشته باشند. در صورتی که دو جدول ستون همانم نداشته باشند، نتیجه پیوند طبیعی معادل ضرب دکارتی است.

✎ ستون های تکراری فقط یکبار در فروبی ظاهر می شوند. از آنجا که فقط مقادیر مساوی آنها انتخاب می شود، نیازی به تکرار ستون یا نقطه گذاری (مثلا $sec.c\#$) نیست.

مثال: نام و شماره دروسی که توسط استاد قربانی ارائه شده است.

حل. ابتدا شماره دروس استاد قربانی را از جدول "گروه درسی" انتخاب می کنیم، سپس شماره و نام همه درس ها را از جدول درس انتخاب می کنیم، آنگاه آنها را پیوند طبیعی می کنیم به شکل زیر.

$$\Pi_{c\#} \sigma_{pname = \text{قربانی}} ((sec) \in (\Pi_{c\#, cname}^{(crs)}))$$

مثال. مشخصات کامل رؤسای دانشکده ها

حل.

$$(\Pi_{pname} (c \lg)) \in prof$$

دستور

قسمتی از فروبی.

کلردینالیتی:

pname	office	esp	degree	Clg#
حسنی	2	ریاضی	دکتری	1
جلالی	5	برق	دکتری	7
اشرفی زاده	8	شیمی	دکتری	5

- حداقل زمانی است که حداقل یک ستون همانم داشته باشیم ولی مقدار یکسان نداشته باشند ($\min=0$)

- حداکثر زمانی است که هیچ ستون مشترکی نداشته باشیم ($\max=n*m$)

د. عملگر نیم پیوند (Semi join):

این عملگر مشابه پیوند طبیعی است با این تفاوت که فقط ستون های جدول اول را می دهد.
مثال: فروبی دستور زیر چیست.

$$\sigma_{c \lg \# = 1}^{term = 771} (crs \propto sec)$$

حل: ظاهرا این دستور مشخصات دروسی را می دهد (بدون مشخصات گروه آنها) که در ترم اول سال 77 (کر 771) در دانشکده 1 ارائه می شود، ولی واقعا چنین نیست. دستور فوق غلط است زیرا ستون ترم مربوط به جدول crs نیست و پس از نیم پیوند حذف می شود پس نمی توان آن را در شرط کنجان. یکی از پاسخ های صحیح چنین است.

$$(\sigma_{c \lg \# = 1}^{crs}) \propto (\sigma_{term = 771}^{sec})$$

در رابطه با نیم پیوند باید به نکات زیر توجه کرد.

- ممکن است تعداد سطر های فروبی به مراتب کمتر از پیوند طبیعی باشد زیرا با کنار رفتن چند ستون، سطر های تکراری پدید می آیند و حذف می شوند.
- بر خلاف سایر عملگر های این بخش، ترتیب جدول ورودی در نیم پیوند مهم است ($x \propto y \neq y \propto x$) زیرا همیشه ستون های جدول اول را می دهد کار دینالیتی:

- حداقل زمانی است که ستون های همنام مقدار مشترک ندارند ($\min=0$)
- حداکثر زمانی است که تمام مقادیر ستون های همنام مشترک باشند ($\max=n$)

عملگر های دیگر:

عملگر تغییر نام ($\rho_b a$)

نام جدید b را روی جدول a گذاشته می شود. محدوده آن در همان دستوری است که ذکر شده است. در واقع b اشاره گری به a است.
مثال: نام اساتیدی که دفتر کارشان مشترک است.

$$prof \ X \ prof.office = p.office \wedge \ prof.pname \neq p.pname (\rho_p (\Pi_{pname,office} (prof)))$$

ابتدا ستون های نام استاد و دفتر او از جدول استاد جدا و با نام p نام گذاری می شود. سپس سطر هایی از $prof$ که با p دفتر کارشان یکسان است، ولی نام متفاوتی دارند انتخاب می شوند. باید توجه داشت که همه اساتید با خودشان هم اتاق هستند و اگر شرط $prof.pname \neq p.pname$ پاسخ غلط خواهد بود.

عملگر انتساب (بایگزینی)

با علامت \leftarrow جدول حاصل از دستورات ذخیره می شود تا در ادامه مورد استفاده قرار گیرد. اگر دستوری طولانی باشد می توان با استفاده از بایگزینی، آن را در چند مرحله نوشت. پاسخ پرس و جوها در این موارد از چند دستور تشکیل می شود.

$$temp \leftarrow \Pi_{c \#} \sigma_{pname = \text{قربانی}} \quad (sec)$$

$$temp \propto crs$$

عملگر تقسیم ($R_1 \div R_2$)

- تمام ستون های R_2 در R_1 می بایست موجود باشند (شمای R_2 می بایست زیر مجموعه شمای R_1 باشد).
- ستون های خارج قسمت تقسیم، همان ستون هایی از R_1 است که در R_2 نباشند.
- نتیجه همان خارج قسمت، تاپل هایی از R_1 است که به ازای تمام تاپل های R_2 تکرار شده است

$$R_1$$

S#	cname
10	منطقی
20	منطقی
10	شبییه سازی
30	ذفیره
30	منطقی
10	ذفیره
30	شبییه سازی
20	شبییه سازی
40	شبییه سازی

مثال. با توجه به R_1 و R_2 خروجی $(R_1 \div R_2)$ چیست.

$$R_2$$

cname
منطقی
شبییه سازی
ذفیره

$R_1 \div R_2 \Rightarrow$

S#
10
30

مثال. با توجه به R_1 ، R_2 و R_3 خروجی $(R_1 \div R_2)$ و $(R_1 \div R_3)$ چیست.

$$R_1$$

S#	P#
S1	P1
S1	P2
S1	P3
S1	P4
S1	P5
S1	P6
S2	P1
S2	P2
S3	P2
S4	P2
S4	P4
S4	P5

$$R_2$$

P#
P1
P2
P3
P4
P5
P6

$$R_3$$

P#
P2
P4

$R_1 \div R_2 \Rightarrow$

S#
S1

$R_1 \div R_3 \Rightarrow$

S#
S1
S4

مثال. دستور جبر رابطه ای بنویسید که نام و شماره دانشجویانی را برده که تمام درس های ارائه شده توسط میر شمسی را گرفته اند.

همه درس های میر شمسی

$T_1 \leftarrow \Pi_{\text{sec\#,c\#}}(\sigma_{\text{pname} = \text{میرشمسی}}(\text{sec}))$

تمام دانشجویانی که تمامی درس ها را گرفته اند

$T_2 \leftarrow (\text{stud} \in \text{sec})$

تمام دانشجویانی که تمامی درس های میر شمسی را گرفته اند.

$\Pi_{\text{sname,c\#}}(T_2 \div T_1)$

👉 تقسیم زمانی استفاده می شود که همه (تمام) حالات یک موضوع را بررسی کنیم.

مثال. نام و شماره دروسی را که توسط همه دانشکده ها ارائه می شود.

$\text{temp} \leftarrow \Pi_{\text{clg\#}}(\text{clg})$ تمامی دانشکده ها

$\text{crs} \div \text{temp}$ جواب

اعمال حذف، اضافه و تغییر رابطه ها

اضافه کردن به کمک عملگر های \cup و \leftarrow انجام می گیرد.

مثال. جهت اضافه کردن (5,16.5, " شیراز", " رضانی", 82105200) به جدول stud دستورات جبر رابطه ای به صورت زیر است

(5, 16.5, "شیراز", "رضائی", 82105200) $\leftarrow stud$

مثال. جهت اضافه کردن درس جدیدی با شماره C101 با نام "بانک اطلاعات نامتمرکز" که چهار واحدی است و توسط دانشکده مهندسی کامپیوتر با کد 10 ارائه می شود، به جدول crs دستورات جبر رابطه ای به صورت زیر است.

(4,10, "بانک اطلاعات نامتمرکز", C100) $\leftarrow crs$

حذف کردن با دستورات - و \leftarrow قابل انجام است.

مثال. برای حذف دانشجویی با مشخصات 73120504 از جدول stud دستورات جبر رابطه ای به صورت زیر است.

(stud) $\leftarrow stud - \sigma_{s\# = 73120504}$

مثال. دستور زیر تمام دانشجویانی که معدلی کمتر از 18 را از جدول good_stud حذف می کند.

(good _ stud) $\leftarrow good_stud - \sigma_{avg < 18}$

تغییر داده های جدول.

با این عمل نه سطری به جدول افزوده می شود و نه از آن حذف می شود، بلکه داده های سطرهای موجود تغییر می کند.

می توان با دستورهای گزینش و جایگزینی این عمل را انجام داد.

(crs) $\leftarrow unit + 1$

مثال. افزودن یک واحد به همه دروس

(stud) $\leftarrow \sigma_{city = "باقران"} \leftarrow \sigma_{city = "کرمانشاه"}$

مثال. تغییر نام باقران به کرمانشاه در جدول دانشجو.

توسعه عملگرهای جبر رابطه ای

1- توسعه تصویر (project): به معنای قرار دادن دستورات مناسبی در عملگر تصویر می باشد.

مثال. حساب بانکی (account)

Customer#	Customer name	blance	With draw	br-name
1	معمودی	\$1000	\$500	ملی
2	ایمانی	\$5000	\$3000	سپه
3	رضائی	\$4500	\$4000	مسکن
4	کریمی	\$7000	\$3000	ملی

نمایش مقدار باقی مانده حساب مشتری $\Pi_{customer\#, (blance - withdraw)}(ac)$

عمل $blance - withdraw$ برای هر تاپل انجام می گیرد.

برای دادن نام جدید به ستون حاصل از $blance - withdraw$ از دستور as استفاده می کنیم

(ac) $\Pi_{customer\#, (blance - withdraw) as Rem}$

در این حالت رابطه ایجاد شده دارای دو ستون با نام های Rem, customer# خواهد بود که Rem همان باقیمانده حساب مشتریان

را نمایش می دهد.

customer	Rem
1	\$500
2	\$2000
3	\$500
4	\$3000

2- توابع تجمعی (aggregate function):

این توابع مجموعه ای از داده ها را گرفته و یک داده را به عنوان فروبی می دهند این توابع عبارتند از

$sum(), avg(), count(), Max(), Min()$

تابع $avg()$ میانگین چند داده را برمیگرداند و تابع $count()$ عمل شمارش را انجام می دهد

شکل کلی استفاده از توابع تجمعی در جبر رابطه ای به صورت زیر است .

$$G_1, G_2, \dots, G_n \zeta_{F_1(A_1) \dots F_n(A_n)}^{(R_1)}$$

R_1 : رابطه

A_i : صفت خاصه

$F_j(A_i)$: یک تابع تجمعی بر روی صفت خاصه A_i می باشد.

G_i : صفت خاصه ای که تا پل هایش بر اساس آن گروه بندی می شوند.

مثال. دستور $\zeta_{sum(blance)}^{(ac)}$ مجموع موجودیهای تمام مشتریان را از رابطه (ac) می دهد که فروبی دستور یک رابطه می باشد.

مثال. با استفاده از عملگرهای جبر رابطه ای دستوری بنویسید که مجموع موجودیهای افراد را در شعب مقتلف نمایش دهد.

جواب. $br - name \zeta_{sum(blance)}^{(ac)} as sb$

فروبی:

Br-name	sb
ملی	\$8000
سپه	\$5000
مسکن	#4500

اگر تعداد افرادی که در شعب مقتلف سپرده گذاری کرده اند را بخواهیم، از تابع تجمعی $count()$ استفاده میکنیم که صفت خاصه ورودی آن $custmer name$ خواهد بود.

$br - name \zeta_{count(custmer name)}^{ac} as cc$

فروبی

Br-name	cc
ملی	2
سپه	1
مسکن	1

در توابع تجمعی اگر بخواهیم مقادیر تکراری یکبار محاسب شوند از دستور $distinct$ استفاده مینمائیم، مثلاً در صورتی که بخواهیم از رابطه ac

نام ها بدون تکرار نمایش داده شوند به این صورت عمل می نمائیم $\zeta_{count-distinct(cuustmer name)}^{ac}$

پیوند بیرونی (extend join):

انواع پیوند بیرونی عبارتند از:

پیوند بیرونی چپ (\bowtie)

پیوند بیرونی راست (\Join)

پیوند کامل (\Join)

پیوند بیرونی چپ (\bowtie):

این پیوند شامل تمام تاپل‌هایی است که از پیوند طبیعی R_1 و R_2 تشکیل می‌شوند به اضافه تاپل‌هایی از R_1 که در پیوند طبیعی R_1 و R_2 ذکر نشده‌اند، به جای ستون‌هایی از R_2 که در R_1 وجود ندارند $null$ قرار داده می‌شود.

مثال.

Br#	Br-name	add
1	ملی	آزادی
2	ملی	انقلاب
3	صادرات	آزادی
4	مسکن	انقلاب
5	تجارت	ولیعصر

R_1

Cu#	Cu-name	Br#
100	مهمردی	1
101	رضائی	5
205	موسوی	3
300	کریمی	2
400	موسوی	2
401	ایمانی	6

R_2

Br#	Br-name	add	Cu#	Cu-name
1	ملی	آزادی	100	مهمردی
2	ملی	انقلاب	300	کریمی
2	ملی	انقلاب	400	موسوی
3	صادرات	آزادی	205	موسوی
5	تجارت	ولیعصر	101	رضائی
4	مسکن	انقلاب	null	null

$R_1 \bowtie R_2$

پیوند بیرونی راست $R_1 \bowtie R_2$

این پیوند در واقع شامل تاپل هائی است که در پیوند طبیعی R_1 و R_2 تشکیل می شوند علاوه تاپل هائی از R_2 که در پیوند طبیعی ذکر نشده اند، در این صورت با ذکر تاپل ها از R_2 به جای تاپل های غیر همنام در R_1 نیز Null قرار می گیرد. پیوند راست مثال قبلی به صورت زیر خواهد بود.

Br#	Br-name	add	Cu#	Cu-name
1	ملی	آزادی	100	ممدی
2	ملی	انقلاب	300	کریمی
2	ملی	انقلاب	400	موسوی
3	صادرات	آزادی	205	موسوی
5	تجارت	ولیعصر	101	رضائی
6	null	null	401	ایمانی

پیوند بیرونی کامل $R_1 \Join R_2$

این پیوند اجتماع دو پیوند بیرونی چپ و راست می باشد، در مثال قبل $R_1 \Join R_2$ به صورت زیر خواهد بود.

Br#	Br-name	add	Cu#	Cu-name
1	ملی	آزادی	100	ممدی
2	ملی	انقلاب	300	کریمی
2	ملی	انقلاب	400	موسوی
3	صادرات	آزادی	205	موسوی
5	تجارت	ولیعصر	101	رضائی
4	مسکن	انقلاب	null	null
6	null	null	401	ایمانی

معاسبه کاردینالیتی: $cardinality \quad R_1 \Join R_2 \begin{cases} \min = n \\ \max = n * m \end{cases}$

حالت min زمانی است که دو رابطه حداقل یک ستون همنام داشته باشند. ولی در ستون های همنام دارای مقادیر مساوی نباشند، در این حالت تنها سطر های R_1 به رابطه اضافه می شود که همان n است.

حالت max زمانی است که دو رابطه هیچ ستون همنامی نداشته باشند که معادل ضرب دکارتی خواهد بود.

$$\text{cardinali } R_1 \sqsubset R_2 \begin{cases} \min = m \\ \max = n * m \end{cases}$$

حالت min زمانی رخ می دهد که ستون های همنام دو رابطه مقادیر یکسان نداشته باشند، که در این حالت تنها سطرهای R_2 ذکر خواهند شد، که برابر m می باشد

$$\text{cardinali } R_1 \sqsupset R_2 \begin{cases} \min = n + m \\ \max = n * m \end{cases}$$

حالت min زمانی رخ می دهد که ستون های همنام دو رابطه مقادیر یکسان نداشته باشند، که در این حالت سطرهای R_1 و R_2 ذکر خواهند شد، که مجموع آنها $n + m$ می باشد

بهرینه سازی پرس جوها (Query Optimization)

قواعد بهینه سازی

1. قاعده گزینش. گزینش را هر چه ممکن است زودتر انجام دهید

$$\sigma_{unit=3}(crs \infty sec) \equiv (\sigma_{unit=3}(crs)) \infty sec \quad \text{بهرینه مثال.}$$

در سمت راست (در حالت بهینه) ابتدا عمل گزینش انجام می گیرد، و در نهایت دروس سه واحدی با sec پیوند طبیعی داده می شوند، در این حالت تعداد تاپل های کمتری در ترکیب crs, sec وجود خواهد داشت که سبب صرفه جویی در حافظه خواهد شد.

2. شرط های ترکیبی را تبدیل به شرط های متوالی کنید. این روش باعث بهینه سازی از نظر زمانی خواهد شد.

$$\sigma_{unit=3 \wedge clg\#=10}(crs) \equiv \sigma_{unit=3}(\sigma_{clg\#=10}(crs)) \quad \text{مثال.}$$

3. پرتو را زودتر انجام دهید (ولی دیرتر از گزینش). این کار باعث صرفه جویی در حافظه می شود.

$$\Pi_{pname, clg\#}(prof \infty clg) \equiv \Pi_{pname, clg\#}(prof) \infty \Pi_{pname, clg\#}(clg)$$

در پیوند طبیعی باید مراقب باشیم تا در هنگام بهینه سازی، ستون های همنام را از دست ندهیم.

4. استفاده از هم ارزی در جهت بهینه سازی.

$$R_1 \cup R_2 \equiv R_2 \cup R_1 \quad R_1 \infty R_2 \equiv R_2 \infty R_1$$

$$R_1 \infty (R_2 \infty R_3) \equiv (R_1 \infty R_2) \infty R_3 \quad R_1 \cap R_2 \equiv R_2 \cap R_1$$

مثال. اگر ساینز جدول crs را 100 و ساینز جدول sec را 10001 فرض کنیم ثابت کنید $sec \infty crs$ می تواند صد برابر سریعتر از $crs \infty sec$ باشد.

حل. این دو دستور با یکدیگر بسیار متفاوتند! زیرا ساینز دو جدول بسیار متفاوت است، جدول crs بسیار کوچکتر از جدول sec می باشد، فرض کنید جدول crs در حافظه کش جا بگیرد، در این صورت الگوریتم های دو راه حل بالا را بررسی میکنیم.

الگوریتم 1. $crs \infty sec$

برای هر سطر جدول crs }

برای هر سطر جدول sec }

مقایسه کن

انتخاب کن

{ }

برای هر سطر جدول sec

برای هر سطر جدول crs

مقایسه کن

انتخاب کن

{

{

در الگوریتم 1 باید سطر های بسیار زیاد جدول sec را به دفعات وارد حافظه اصلی کنیم و مقایسه و انتخاب را انتخاب کنیم، به عبارت دیگر تعداد دستیابی به دیسک به اندازه حاصل ضرب ساینز دو جدول است.

در الگوریتم 2 هر سطر sec فقط یک بار به حافظه اصلی می آید، زیرا جدول crs به طور کامل در حافظه کش است. تعداد دستیابی به دیسک به اندازه ساینز جدول sec است

قواعد جامعیت در رابطه ها:

▪ جامعیت دامنه ای (Domain Integrity)

▪ جامعیت درون رابطه ای (inter Relation Integrity)

▪ جامعیت ارجاعی (Referential Integrity)

جامعیت دامنه ی: مقداری که به صفات یک رابطه داه می شوند، از نوع دامنه آن صفات باشند. به عنوان مثال ، شماره دانشجویی که به صورت عدد صحیح تعریف شده است، مقدار اعشاری را قبول نکند و همچنین مقادیر کلید ها تهی و تکراری نباشند.

جامعیت درون رابطه ای: به این معناست که هر رابطه به تنهایی درست تعریف شده باشد، به طوری که عضو تکراری نداشته باشد و کلید هایش به درستی معین شده باشند.

جامعیت ارجاع: در این جامعیت باید صفتی که به عنوان کلید خارجی تعریف می شود، در رابطه دیگر کلید اصلی یا فرعی باشد، و مقداری که به کلید اصلی داده می شوند، در رابطه های دیگر موجود باشند (در رابطه هایی که با آن رابطه در ارتباط هستند)، مثلاً می خواهیم درسی با شماره 1000 را به رابطه sec اضافه نماییم، که این امکان وجود ندارد زیرا در جدول sec (گروه درسی) تنها درس های موجود در crs می توانند قرار بگیرند، و درسی با این شماره در جدول crs وجود ندارد.

• **حساب رابطه ای دامنه ای (Domain Relationship Calculas)**

شکل کلی این حساب به این صورت می باشد $\{ \langle c_1, c_2, \dots, c_n \rangle \mid p(c_1, c_2, \dots, c_n, c_{n+1}, \dots) \}$ و بدین معناست که ستون های c_1 تا c_n را برده اگر شرط p برقرار باشد.

☞ برای بیان تعلق ستون ها به یک رابطه از عضویت استفاده می کنیم که با \in نشان داده می شود. همچنین در هنگام استفاده از عضویت باید دقت کرد که شرط $same\ arity$ بودن میان ستون های ذکر شده و رابطه داده شده ، رعایت شود

☞ مثلاً اگر در بیان شرط داشته باشیم $\langle c_i \dots c_j \rangle \in R$ (ستون های c_i تا c_j عضو رابطه R هستند) و در تعریف نام ستون ها یا همان $\langle c_1 \dots c_n \rangle$ نام برخی از ستون های ذکر شده در عضویت موجود نباشند، توسط صور وجودی (\exists) و یا صور عمومی (\forall) نام آن ستون ها ذکر فوادر شد.

- ☞ در قسمت شرط ($p()$) با استفاده از صور وجودی (\exists) و عمومی (\forall) می توان علاوه بر متغیر ها، ثابت هائی را هم ذکر کرد. به شرطی که از نوع دامنه های متناظر با رابطه ذکر شده باشند.
- ☞ ترکیب شرط ها با \neg, \vee, \wedge و \Rightarrow (معادل "و"، "یا"، "نه"، "نتیجه می دهد") انجام می شود.
- ☞ جهت ترکیب رابطه ها از ستون های همنام و متغیر های همنام استفاده می گردد.
- ☞ عدم تعلق با منفی کردن شرط (استفاده از \in و \neg) انجام می شود و علامت عدم تعلق (\notin) تعریف نشده است (زیرا با طبیعت بانک اطلاعاتی همخوانی ندارد)
- ☞ از هم ارزیهای مجموعه ای می توان در این ترکیب ها استفاده کرد.

$$(R_1 - R_2) \equiv (R_1 \wedge \neg R_2) \quad \leftarrow (R_1 - R_2) \equiv (R_1 \cap \bar{R}_2)$$

$$(R_1 \Rightarrow R_2) \equiv (\neg R_1 \vee R_2) \quad \leftarrow (R_1 \Rightarrow R_2) \equiv (\bar{R}_1 \cup R_2)$$

مثال. با استفاده از دستورات حساب رابطه ای دامنه ای مشفصات دانشجویانی را که دارای معدل بالاتر از 15 هستند را بدست آورید.

توضیح: در این دستور تنها به رابطه *stud* نیاز داریم، چون تمام مشفصات دانشجویان با شرایط مورد نظر مد نظر است. در قسمت نام ستونها یا همان نام متغیر ها، نام تمام ستون های رابطه را می آوریم، یعنی خواهیم داشت $\langle s, sn, c, ave, c \lg \rangle$ ، در قسمت شرط عنوان می نمائیم این ستون ها از رابطه *stud* می باشند و شرط هم همان $ave > 15$ است.

$$\{\langle s, sn, c, ave, c \lg \rangle \mid \langle s, sn, c, ave, c \lg \rangle \in stud \wedge ave > 15\}$$

مثال. شماره دانشجویی دانشجویانی را که معدل زیر 10 دارند را با استفاده از حساب رابطه ای دامنه ای نمایش دهید.

دستور $\{ \langle s \rangle \mid \langle s \rangle \in stud \wedge ave < 10 \}$ اشتباه می باشد زیرا در رابطه عضویت نام ستون هائی که ذکر می کنیم باید از نظر تعداد و دامنه با ستون های رابطه مورد نظر یکسان باشند یا به عبارتی دارای خاصیت *same arity* باشند در حالیکه $\langle s \rangle$ تنها یک ستون است و رابطه *stud* دارای 5 ستون می باشد. در این حال برای رفع مشکل بایستی نام دیگر ستون های رابطه که در عضویت ذکر نشده اند، توسط صور وجودی بیان نمائیم تا خاصیت *same arity* را رعایت کرده باشیم پس داریم $\{ \langle s \rangle \mid \exists s, c, ave, c \lg (\langle s, sn, c, ave, c \lg \rangle \in stud \wedge ave < 10) \}$

مثال. نام و تخصص رؤسای دانشکده ها را با استفاده از حساب رابطه ای دامنه ای نمایش دهید.

$$\{ \langle p, e \rangle \mid \exists c, cn, ci (\langle c, cn, ci, p \rangle \in c \lg) \wedge \exists o, d, cl (\langle p, o, e, d, cl \rangle \in prof) \}$$

این پرس و جو به دو جدول استاد و دانشکده نیاز دارد. متغیر مشترک p دو جدول را به هم پیوند می دهد. متغیر های کمکی هر دو جدول جداگانه تعریف شده اند. به ممل باز و بسته شدن پرانتز ها دقت شود. متغیر ها را باید در نزدیکترین مملی که مورد استفاده قرار می گیرند تعریف کرد، و حوزه عملکرد آنها را با پرانتز مشخص نمود. حوزه عملکرد متغیر های خروجی سراسر دستور است.

پایان جلسات چهارم، پنجم، ششم